

Burgerlijst Whitepaper

*“De keizer loopt altijd zonder kleren, maar het is afwachten tot een kind dat hardop durft te zeggen.”
- Paul Verhaeghe (Autoriteit)*

Elke zes jaar wordt er in alle steden en gemeenten in België een groot volksfeest gehouden: Het Feest van de Democratie. Maar wat is democratie? Een toekomstig historicus stelt misschien dat het ging om een faits divers waarbij de beste acteur won. Het huidige draaiboek definieert echter niet wat er gebeurt indien de acteurs het publiek niet meer kunnen bekoren. 76% van de Belgen zegt namelijk het vertrouwen in politieke partijen te hebben opgegeven (Statista, 2018). Het wordt dus dringend tijd om het heft terug in eigen handen te nemen. Is democratie een ambitieus ideaal of stellen we ons tevreden met het huidige “minst slechte” systeem? Schikt de burger zich, of wordt hij wakker om zelf te bepalen wat de definitie van democratie in Antwerpen is?

Wanneer werd jij laatst betrokken bij een project van de stad? Weet jij waar je terecht kan als je zelf een project voor je buurt wil starten of iets wil organiseren? Wanneer deed de stad voor het laatst iets voor jou en je buurt? En wanneer kreeg jij de kans om iets voor je stad of buurt te doen? Heeft de stad jou ooit al gevraagd om aan een project mee te werken, gewoon omdat jij (buurt)bewoner bent en recht hebt om je stem te laten horen?

Op 14 oktober 2018 trekt de Antwerpse Burgerlijst voor het eerst naar de kiezer met een ijzersterke visie: **alle burgers die dat willen moeten kunnen meebouwen aan de stad**. In tegenstelling tot politieke partijen stapt de Burgerlijst niet naar de kiezer met een ongeloofwaardig en onuitvoerbaar programma, maar met een plan om burgers meer inspraak te geven in het beleid van hun stad. Participatie (iedereen moet kunnen meewerken) en transparantie (iedereen moet toegang hebben tot alle informatie en tot de manier waarop beslissingen tot stand komen) staan in dat plan centraal.

De Burgerlijst telt enkel onafhankelijke kandidaten. Zij zijn er stuk voor stuk van overtuigd dat elke Antwerpenaar meer inspraak verdient dan één keer om de zes jaar bij de verkiezingen. Politici hebben de verantwoordelijkheid om die inspraak te organiseren, om mensen samen te brengen, hun stem te horen en mee te nemen in beslissingen. Niet één keer, maar elke keer dat burgers rechtstreeks betrokken zijn of belang hebben bij de beslissing. Want de stad is van burgers en politiek is van iedereen.

Waarom focussen op participatie?

Betere beslissingen, betere burgers

Burgers die dat willen, moeten kunnen meewerken aan besluitvorming. De reden hiervoor is van inhoudelijke aard: gezien de complexiteit van maatschappelijke kwesties, is het bevorderlijk voor de kwaliteit van de beslissing om over zoveel en zo uiteenlopend mogelijke kennis, expertise en ervaringen te beschikken (viWTA, 2006). Participatieve processen hebben een rechtstreeks positief effect op de kwaliteit van beslissingen. Ze erkennen de kracht van verschillen en zijn democratisch omdat ze benadrukken dat elke invalshoek ertoe doet en dat de kwaliteit van besluiten het hoogst is wanneer zowel de meerderheids- als de minderheidsstem benut wordt (Kramer, 2017).

Wanneer, na verkiezingen, de gevormde meerderheid het beslissingsrecht naar zich toetrekt, sluit zij daarbij een aanzienlijk deel van de stemmen en expertise uit. De verkozen vertegenwoordigers die de meerderheid vormen, zien het als hun plicht om te kiezen en te beslissen wat het beste is voor de bevolking. Ze redeneren dat kiezers, in tegenstelling tot zichzelf, niet de nodige kennis hebben in

beleidsproblematiek (Renson, 2017) (Gaventa, 2003). Zelfs als de vertegenwoordigers adviesraden oprichten of burgers niet-bindend consulteren (vaak in een poging draagvlak te creëren of af te tasten) ontstaat het gevaar dat beslissingen te éézijdig zijn of dat het gevolgde proces van de beslissing eerder wantrouwen oproept. Besluitvormingsprocessen zijn immers niet langer transparant en niet alle belanghebbenden worden betrokken. Concreet voor Antwerpen worden ontwerpbesluiten door het College van Schepenen en Burgemeester geschreven, achter gesloten deuren. Op die manier ontstaat er een kloof en een vertrouwensbreuk tussen burger en bestuurder.

Participatieve processen die burgers (inter)actief betrekken kunnen die gevaren voorkomen. Ze hebben immers een positief effect op de sociale cohesie binnen de samenleving (viWTA, 2006) en ze doen doelbewust aan publieksopvoeding (viWTA, 2006). Interactief en actief burgerschap leert mensen samenleven, leert hen andere perspectieven te bekijken en zelfkritisch te zijn. Het verhoogt wederzijds begrip en kan conflicten voorkomen en/of oplossen. Deelname aan participatieve processen verhoogt bovendien de kennis en expertise van burgers (Block, Dezeure, & Van Assche) (Renson, 2018). Het vaak geformuleerde bezwaar, dat burgers niet kunnen meebeslissen of co-producen omdat ze over te weinig kennis beschikken, gaat dus niet op: burgers bouwen binnen interactieve participatieprocessen verder op reeds aanwezige kennis en leren bij.

Participatieve processen werken dus langs beide zijden *empowerend*: beslissingen en oplossingen worden krachtiger omdat ze met meer kennis en standpunten rekening houden en burgers worden krachtiger omdat ze met meer kennis en standpunten geconfronteerd worden. Precies daarom verdient Antwerpen een politieke organisatie die hier haar focus legt: zowel de stad als de burgers worden er beter van.

Betere politici, betere burgers

De representatieve democratie lokt vreemd gedrag uit bij politici en de ideologische partij waartoe ze behoren. Omdat ze burgers moeten overtuigen dat zij wel degelijk de beste ‘vertegenwoordigers’ zijn, vervallen ze in verkiezingsbeloftes waarmee ze burgers proberen te overtuigen. Burgers worden in een passieve rol van consument en belastingbetaler geduwd en politiek wordt een spel van zoveel mogelijk stemmen winnen. Moeilijke thema’s worden vermeden omdat ze stemmen kunnen kosten (Renson, 2017).

Participatieve en interactieve democratie gaat dit proces doelbewust tegen. Niet de burgers staan ten dienste van politici die steeds opnieuw verkozen willen raken, maar politici nemen een dienstbare en ondersteunende rol aan. Politici zien het als hun belangrijkste verantwoordelijkheid om inhoudelijk sterke, krachtige, duurzame en gedragen beslissingen te nemen. Omdat participatieve processen de beste garantie geven op betere beslissingen (cfr. supra), verandert hun rol: ze worden facilitator van deze processen. Politici worden luisteraars, toehoorders, adviseurs, procesbegeleiders, regisseurs van processen en nemen bovenal een verbindende, krachtgerichte rol aan. Ze spreken burgers aan op hun kwaliteiten en vertrouwen hen als volwaardige medewerkers en beslissers.

Een neutrale, onafhankelijke positie is cruciaal om dit proces geloofwaardig te laten draaien. Politici moeten bereid zijn om, in het belang van de stad en van de burger, hun eigen overtuigingen los te laten en de uitkomst van participatieve processen te respecteren. Het eigenbelang of dat van de partij verdwijnt op de achtergrond.

Hoe gaan we te werk? Welke middelen zetten we in?

Een lijst van onafhankelijke burgers

Omdat de onafhankelijke positie cruciaal is voor het welslagen van participatieve beslissingsprocessen, stelt de Burgerlijst een lijst samen van gewone burgers. Wat deze burgers bindt, is de overtuiging dat het huidige partijpolitieke systeem conflict in de hand werkt, dat het burgers in een passieve rol duwt en dat het bepaalde groepen uitsluit. De deelnemers van de Burgerlijst hebben het vertrouwen in het systeem verloren. Hun politieke engagement richt zich op het veranderen van het systeem door in te grijpen op het proces. Hun gedeelde missie is het streven naar eerlijke, slimme beslissingen door het doelgericht verhogen van de individuele inbreng van elke burger in deze stad.

Het profiel van de kandidaten verschilt daarom wezenlijk van het bestaande beeld over politici. Vooraanstaande politici zijn vandaag vooral sterke redenaars die burgers proberen te overtuigen van bepaalde opvattingen. Ze denken er niet voor terug om polariserende stellingen in te nemen om zo selectieve groepen kiezers electoraal aan zich te binden. Ze zijn ook sterk gedreven door de snelheid van de actualiteit en moeten daardoor al te vaak oplossingen voorstellen waarvan de kwaliteit noch de gedragenheid bekend is.

Kandidaten op de Burgerlijst erkennen echter de verschillen en de complexiteit van samenleven in de 21ste eeuw. Ze willen zoeken naar verbinding, willen de kracht van elke burger ondersteunen en engageren zich om dit voor een stad als Antwerpen te realiseren. Elke burger die mee wil beslissen, moet dat kunnen. Moderne politici moeten dit mogelijk maken.

Democratische eed

De veranderende rol van politici en de herwaardering van het ambt vraagt om een beëdigd engagement. Alle kandidaten op de Burgerlijst ondertekenen daarom de [democratische eed](#). De eed ondertekenen heeft als rechtstreeks gevolg dat kandidaten zich ten dienste stellen van de maatschappij en een daarbij aansluitende houding aannemen. De Democratische Eed is een ethische opwaardering van het politieke ambt en een actieve tool om mogelijke corruptie op allerlei niveaus tegen te gaan. Het is één van de centrale pijlers die de nieuwe politieke cultuur permanent in de Burgerlijst moet verankeren.

Democratische eed

Ik verklaar en onderschrijf deze eed te zullen aanhouden met het beste van mijn vermogen gedurende de volledige duur van mijn politieke kandidatuur en alle daaruit voortvloeiende ambt(en):

- 1. Ik zal de reeds bestaande democratische verworvenheden respecteren en verbeteren en mijn kennis en ervaringen delen met diegenen die mij zullen volgen.*
- 2. Ik zal ten allen tijde de belangen van de burgers die ik vertegenwoordig voor mijn persoonlijke belangen plaatsen.*
- 3. Ik zal beleidsbeslissingen en -lijnen steeds voorleggen aan een zo breed mogelijke groep burgers en de uitkomst van deze raadpleging respecteren, verdedigen en toepassen binnen mijn wettelijke mogelijkheden. Ook beleidsinitiatieven voortkomend uit datzelfde burgeroverleg zal ik als bindend beschouwen.*
- 4. Ik zal steeds alle informatie van publiek belang bekomen dankzij mijn politieke ambt op een snelle en publiek toegankelijke manier bekend maken, met uitzondering van:*

- *Operationele informatie met een bijzonder en onafhankelijk aantoonbaar veiligheidsbelang.*
 - *Informatie uit de persoonlijke levenssfeer, ongeacht over wie het gaat.*
5. *Bij twijfel zal ik steeds onafhankelijk advies inwinnen betreffende mogelijke geheimhouding. Ik zal echter steeds aannemen dat volledige transparantie de standaard is, geheimhouding de uitzondering.*
 6. *Ik zal geen kennis veinzen, leugenachtige informatie verspreiden of op enige wijze belemmeren dat de burgers die ik vertegenwoordig correct en volledig geïnformeerd zijn. Waar nodig zal ik experts betrekken of onderzoek laten uitvoeren, waarbij alle bekomen informatie steeds volledig publiek bekend wordt gemaakt.*
 7. *Ik zal geen niet-publieke kennis of toegewezen beslissingsmacht gebruiken om zelf rijkdom of bijkomende macht te verwerven of individuele voordelen aan iemand te geven. Ik zal elk potentiële belangenvermenging, corruptie of vermoeden van corruptie bij mezelf of anderen steeds onmiddellijk kenbaar maken en er krachtdadig tegen optreden.*
 8. *Ik stel daden die een reële impact hebben op mensenlevens. Mijn verantwoordelijkheden omvatten dan ook alle neveneffecten die voortvloeien uit mijn handelingen.*
 9. *Ik zal onder geen enkele omstandigheden wetten uitvaardigen die invloed hebben op het politieke beslissingsproces zelf, politieke ambtstermijnen of vergoedingen zonder een expliciet door burgers gestemde goedkeuring.*
 10. *Ik zal politiek bedrijven met het oog op de verdere toekomst van de mensheid, waarbij een betere leefwereld voor de volgende generaties steeds voorrang krijgt op korte termijn voordeel voor deze.*
 11. *Indien ik - onder druk of op eender welke wijze - niet kan voldoen aan deze eed, dan zal ik op eervolle wijze ontslag nemen uit mijn politieke ambt of mijn kandidaatstelling opgeven, eerder dan afbreuk te doen aan deze democratische principes.*

Door het aanvaarden en uitvoeren van deze eed, werk ik mee aan het eerherstel van het politieke ambt en zal ik de voortdurende dankbaarheid van de burgers die ik vertegenwoordig bekomen.

De Universele Verklaring van de Rechten van de Mens

Politieke en morele evoluties gaan vaak hand in hand. Ook op het vlak van de morele ontwikkeling kiest de Burgerlijst resoluut voor het versterken en verbeteren van bestaande verworvenheden. In dit geval geldt de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens (UVRM) en haar opvolgers als morele 'baseline'. Wanneer kandidaten in een positie terechtkomen die onverenigbaar is met het respecteren van de UVRM, worden ze geacht om desnoods hun verworven ambt(en) neer te leggen.

Anders communiceren met elkaar en naar de buitenwereld

Kandidaten voor de Burgerlijst krijgen een fundamenteel andere opdracht dan politici in traditionele partijen. Hun primaire opdracht is als evenwaardige creatieve partners samen te werken met elkaar

en met andere burgers, om een beleid te organiseren dat gebaseerd is op gelijkwaardigheid, inspraak, transparantie en participatie.

Goede communicatie is hier het codewoord. Gespreksvormen als ‘debat’, gebaseerd op het uitvergroten van verschillen met behulp van sterke redenaars die anderen proberen overtuigen van hun gelijk, moeten worden vermeden. Debat maakt plaats voor dialoog en co-creatie, waar constructief naar oplossingen wordt gezocht en verschillen niet tegen elkaar worden uitgespeeld. Integendeel, het bewust erkennen en opzoeken van verschillen en ze krachtig inzetten in functie van betere beslissingen en betere samenwerking, is iets dat permanente aandacht verdient. Het verhindert immers proactief dat er een comfortabel, dominant consensusverhaal binnen de organisatie ontstaat, dat nieuwe informatie of stemmen eerder afschermt en een kloof met de realiteit creëert (Kramer, 2017). De Burgerlijst wil fundamenteel tegen dit dominant consensusverhaal binnen de organisatie ingaan.

Een voorwaarde voor deze samenwerking is dat er geen machtsdynamieken ontstaan. Niet binnen de Burgerlijst zelf, maar ook niet naar de buitenwereld toe. Hoe de Burgerlijst met de lijstvolgorde omgaat, is een voorbeeld van hoe machtsdynamieken proactief voorkomen worden. De wettelijke verplichting om kandidaten te rangschikken, waarbij er automatisch een ongelijkheid tussen mensen wordt gecreëerd, is onverenigbaar met de doelstellingen van een participatie-georiënteerd proces. Binnen een partij ontstaat er risico op intern conflict en autoritaire ‘lijsttrekkers’.

Om de negatieve effecten van het bepalen van een lijstvolgorde te minimaliseren, bouwt de Burgerlijst bewust twee voorzorgsmaatregelen in. Ten eerste stelt de Burgerlijst het bepalen van de lijstvolgorde zo lang mogelijk uit, tot enkele weken voor de (wettelijke) deadline. Dit zorgt ervoor dat kandidaten gedurende het grootste deel van de campagneperiode als gelijken kunnen handelen en spreken. Ten tweede gebeurt het bepalen van de lijstvolgorde door de kandidaten zelf, met behulp van de (Condorcet) Schulze methode, aangepast aan de wettelijk verplichte gelijke vertegenwoordiging van mannen en vrouwen. Deze methode creëert de minst controversiële lijst voor de kandidaten onderling.

Volledige transparantie

Sinds 1993 staat openbaarheid van bestuur expliciet vermeld in het hoofdstuk over burgerrechten. Elke burger heeft het recht om zonder verantwoording beleidsinformatie op te vragen, in de vorm van documenten, verslagen, rapporten en zelfs digitale bestanden. (Van Roy, 2017) Dit recht is een cruciale hefboom voor de kwaliteit van participatieprocessen: toegang tot informatie is van wezenlijk belang.

Toch wil de Burgerlijst een stap verder gaan. Informatie is dan wel beschikbaar, echt toegankelijk is ze niet. De taal die in de dossiers gebruikt wordt en vooral het feit dat burgers zelf een aanvraagprocedure moeten doorlopen om inzage te krijgen, (die minstens 2 weken duurt), creëert een drempel en wantrouwen. ‘Passieve’ openbaarheid staat hier in contrast met actieve openheid.

Proactief informatie beschikbaar stellen (door ze spontaan online te publiceren bijvoorbeeld) in heldere taal, bevordert actieve deelname van burgers aan het beleid. Het helder informeren van burgers is de eerste stap in een participatieve democratie. De Burgerlijst ziet het dan ook als haar plicht om alle beschikbare informatie te delen, nieuwe kennis op te bouwen en die opnieuw te delen. (zie ook democratische eed)

Wat gaan we precies doen?

De machtspiramide omdraaien

Het doel van de Burgerlijst is om burgers, door het inrichten van participatieve processen, tot de spil te maken van de genomen beslissingen. Het zijn deze beslissingen die in de gemeenteraad (GR) goedgekeurd worden en die vervolgens uitgevoerd worden door de burgemeester en de schepenen.

Concreet betekent dit dat de **huidige top-down** beleidsvorming wordt omgedraaid, om tot een soort 'beslissingstrechter' te komen.

Op dit moment worden beslissingen voorbereid door het college van burgemeester en schepenen (CBS of het College). Een tiental dagen voor de gemeenteraad worden de ontwerpbesluiten doorgestuurd naar de gemeenteraadscommissies die over de dossiers in gesprek gaan. In deze commissies zetelen zowel gemeenteraadsleden uit de oppositie als uit de meerderheid. Ten slotte worden de ontwerpbesluiten ter definitieve beslissing voorgelegd op de gemeenteraad en kan er gestemd worden. In praktijk worden door de oppositie aangebrachte voorstellen en amendementen vaak afgekeurd omdat de volledige meerderheid tegen stemt. Dit systeem loopt tegen alle gevaren aan die eerder beschreven werden:

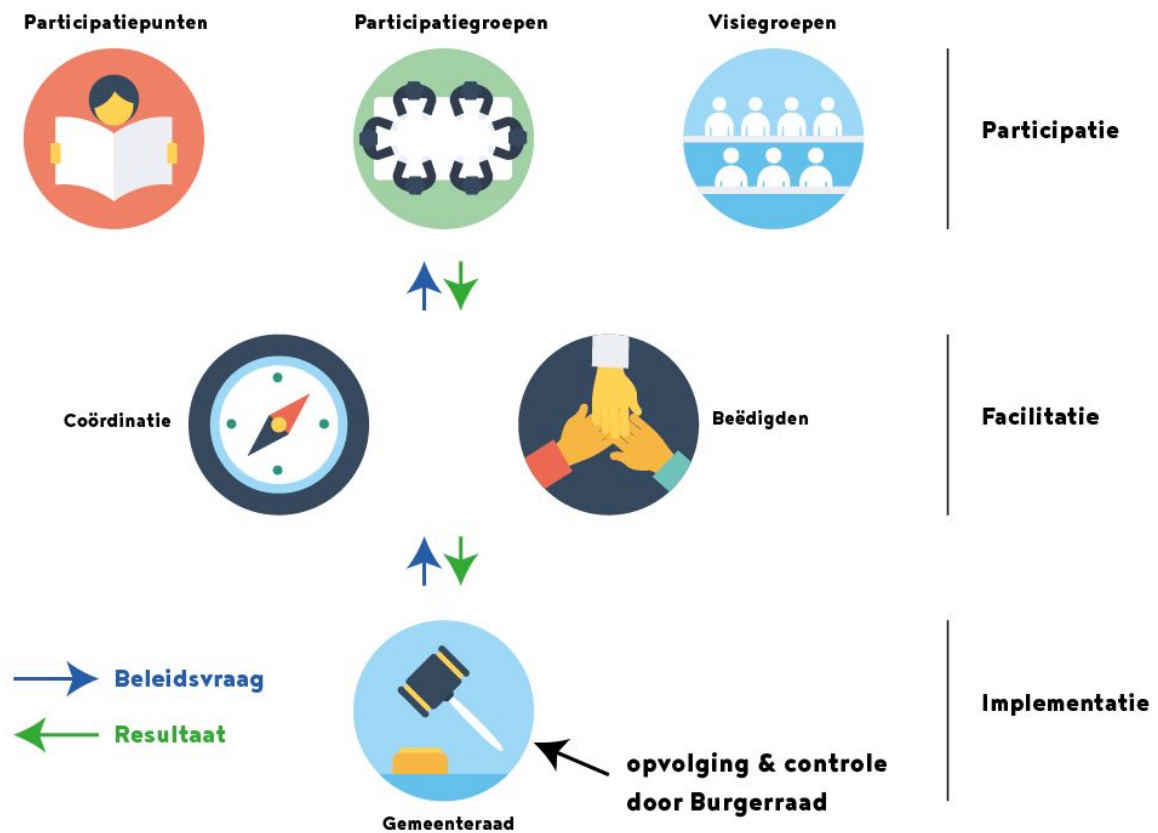
- dat de beslissingen door een zeer kleine kring van mensen genomen worden, namelijk het college van Burgemeester en Schepenen;
- dat de beslissingen niet transparant genomen worden aangezien het College achter gesloten deuren plaatsvindt;
- dat de beslissingen geen draagvlak hebben aangezien geen enkele burger bevraagd werd tenzij dit decretaal verplicht is;
- dat de oppositie onmogelijk constructief kan bijdragen aan het beleid aangezien al hun voorstellen bij voorbaat afgekeurd worden;
- dat verkozenen uit de meerderheid weinig tot geen invloed meer hebben op beleidsbeslissingen, tenzij ze in het college zetelen.

Een beslissingsproces waarbij burgers betrokken worden, draait deze dynamiek om. Enkel via gedragen processen mogen beslissingen worden genomen. Gemeenteraadsleden die betrokken waren bij de processen (cfr. infra) brengen de dossiers naar de gemeenteraad, waar deze goedgekeurd worden. De rol van burgemeester en schepenen bestaat er dus in, naast het dagelijkse bestuur van de stad, de beslissingen in de praktijk uit te voeren of te laten uitvoeren. De beslissingsmacht die in het huidige systeem bij het College van Burgemeester en Schepenen geconcentreerd ligt, wordt in de nieuwe dynamiek herverdeeld. De scheiding der machten, op dit moment onzichtbaar, wordt op die manier geherwaardeerd.

Een nieuwe participatiestructuur voor Antwerpen

Het belang van degelijke participatieve processen die deze nieuwe beleidsvorming ondersteunen, werd al eerder aangehaald. Om de nieuwe manier van werken te concretiseren, tekende de Burgerlijst een nieuwe participatiestructuur uit om beslissingen te nemen. Algemeen doel hiervan is het verhogen van de individuele deelname aan het beleid van de stad. Op die manier lost het de

stemparadox op of de zogenaamde ‘calculus van Hegel’¹: die paradox stelt dat de inspanning die een burger levert bij het stemmen voor een vertegenwoordiger (verkiezingen dus) groter is dan de invloed die hij met zijn stem uitoefent op het eindresultaat van de stemming. Het gewicht van zijn individuele stem is dus te klein om relevant te zijn. Nochtans zijn verkiezingen in de praktijk het enige moment waarop burgers écht kunnen meebeslissen. De participatiestructuur zet in op een herwaardering van de stem van de burger en wil meer betrokkenheid.

De participatiestructuur bestaat uit drie niveaus om tot gedragen en kwaliteitsvolle beslissingen te komen.

- Participatieniveau: met inhoudelijke beslissingsbevoegdheid
- Facilitatieniveau: zonder inhoudelijk beslissingsrecht, wel expertise en aanwezig in processen
- Implementatieniveau: zonder inhoudelijk beslissingsrecht, wel wettelijke eindverantwoordelijkheid

Participatieniveau

Dit is het hart van de structuur. Burgers bekijken en bespreken dossiers hier inhoudelijk en nemen waar nodig beslissingen, maken suggesties tot verbetering, etc. Enerzijds zal er een vaste structuur bestaan, zodat dossiers snel in bestaande entiteiten behandeld kunnen worden. Anderzijds kunnen

¹ Buchanan, James M. “Hegel on the Calculus of Voting.” *Public Choice*, vol. 17, 1974, pp. 99–101. JSTOR, JSTOR, www.jstor.org/stable/30023157. Ook gekend als de paradox van Down of algemener de stemparadox.

er nieuwe (ook tijdelijke) entiteiten in het leven geroepen worden om dossiers participatief te behandelen.

Na de verkiezingen wordt per thema op participatieve wijze vastgelegd wat de prioriteiten zijn op korte, middellange en lange termijn. Deze agenda wordt op vaste tijden opnieuw bekeken om prioriteiten bij te stellen.

Op stedelijk niveau lijkt het voldoende om met drie participatiestructuren te werken om al deze voorwaarden te kunnen vervullen voor lokale beslissingen.

1. *Participatiepunten*: dit zijn (fysieke) locaties waar zeer dicht bij de burgers wordt gewerkt aan participatie. De punten kunnen districten omvatten maar kunnen ook op kleiner niveau worden toegepast, zoals in wijken of buurten. Dossiers die zó lokaal zijn dat ze enkel voor een specifieke omgeving van belang zijn, kunnen van begin tot einde op dit niveau behandeld worden. Eén van de belangrijkste functies van een participatiepunt is echter het toegankelijk maken van informatie over toekomstige en voorbije beleidsbeslissingen.
2. *Participatiegroepen*: Dit zijn groepen die ad hoc worden samengesteld voor concrete dossiers die breder gaan dan een (kleine) lokale verandering, maar die toch een erg concrete uitkomst hebben. Denk bijvoorbeeld aan dossiers zoals schoolinschrijvingen.
3. *Visiegroepen*: Dit zijn tevens eenmalig samengestelde groepen voor stadsbrede, complexe dossiers. Hierin kan een complexe materie overzichtelijk worden gemaakt en kan er echt 'in de diepte' gewerkt worden door de deelnemers. Visiegroepen hebben de langste looptijd.

Deze drie participatiestructuren liggen op een as tussen kort/klein/eenvoudig en langdurig/breed/complex.

Facilitatieniveau

Alle entiteiten die tot deze verzameling behoren hebben als doel participatie te faciliteren, zonder zelf inhoudelijke beslissingen te nemen. In een ideale situatie bestaat elke entiteit uit een combinatie van betaald personeel en burgervrijwilligers. Elke entiteit dient participatief de nodige organen te organiseren om beslissingen te nemen.

Coördinatie

Deze entiteit zorgt ervoor dat de participatie optimaal georganiseerd wordt. Er zitten verschillende verantwoordelijkheden in vervat:

- beheren van financiën toegewezen aan het participatief proces, praktische ondersteuning van alle organen en entiteiten binnen het model;
- marketing (van participatie), transparantie, website, drukwerk, communicatieplan;
- aanbrengen van specialisten in participatieve methodes en het participatief model;
- overzicht bewaken over de verschillende participatieve processen met het oog op kwaliteitsvolle beslissingen, inclusief bevraging van de beleving van deelnemers.

Beëdigden

Dit zijn als het ware de bewakers van de uitkomst(en) van participatieprocessen en van de algemene gedragenheid van het participatief systeem. Onder ideale omstandigheden zijn het allemaal verkozenen uit de Gemeenteraad. Maar omwille van praktische redenen kan vrijwel elke burger die de Democratische Eed heeft afgelegd delen van dit takenpakket opnemen.

In eerste instantie is het vooral belangrijk dat beëdigden deelnemen aan de participatieprocessen, om op die manier een rechtstreekse betrokkenheid met het betreffende dossier op te bouwen. Beëdigden nemen hier hun rol als volksvertegenwoordiger op en toetsen doorlopend de gedragenheid van allerlei beslissingen.

Een belangrijke verantwoordelijkheid is het bewaken van de kwaliteit van het participatieproces. Ze kunnen hierbij op vaste tijden een doorlichting van het model uitvoeren en bekijken of de participatievormen en inspraakinitiatieven aan de kwaliteitseisen voldoen. De democratische bril (Democratic Challenge, 2018) kan hiervoor al een krachtige tool zijn. Deze tool stelt zes vragen om de democratische waarde van initiatieven in vraag te stellen:

1. Is het initiatief representatief?
2. Is het initiatief inclusief?
3. Is het initiatief deliberatief?
4. Is het initiatief transparant?
5. Biedt het initiatief continuïteit en professionaliteit?
6. Is het initiatief te verantwoorden?

Implementatieniveau

In grote mate wordt dit niveau vooral bepaald door wettelijke beperkingen en door de politieke slagkracht van de Burgerlijst na de verkiezingen. Bij een groot electoraal succes en succesvolle onderhandelingen met de verkozen politieke partijen, kan de visie maximaal doorgezet worden in het beleid.

In de meest succesvolle implementatie wordt dit participatiemodel op regelmatige wijze en op grote schaal ingezet om aan beleidsvorming te doen. Hierbij is het perfect mogelijk voor verkozenen van partijen om aan bepaalde aspecten deel te nemen. De kleinste slagkracht, onder minder optimale politieke omstandigheden, is ‘slechts’ een kritische evaluatie van het niet-participatieve beleid van de meerderheid.

Een belangrijke taak binnen het implementatieniveau is het identificeren van opportuniteiten waaraan een participatief proces kan worden verbonden. Dit kan gebeuren aan het begin van een legislatieve periode, waar het equivalent van een beleidsakkoord op participatieve wijze kan gemaakt worden. Ook moeilijker te voorziene actuele thema's kunnen een perfecte aanleiding vormen om een participatief proces op te starten.

Het implementatieniveau is ook de plek waar de “participatiecirkel” rond wordt gemaakt. Een goed ondersteunde Burgerraad kan er actief opvolgen of het beleid wel degelijk onderworpen wordt aan participatiemethodieken en of de vertaling & doorstroming vanuit de participatie richting beleid correct verloopt. Zo'n Burgerraad kan sowieso opengesteld worden voor alle burgers, omdat het een controlerende functie betreft en dus minder onderhevig is aan vragen over representativiteit en gedragenheid.

Wat na de verkiezingen in oktober?

Van zodra de Burgerlijst verkozenen heeft in de gemeenteraad, starten deze met het uitrollen van participatieve processen om ontwerpbeslissingen inhoudelijk sterker te maken. In de gemeenteraad leggen ze vervolgens de beslissingen voor en verduidelijken en verdedigen die beslissingen.

De agenda voor de gemeenteraad wordt op dit moment vastgelegd door het college van Burgemeester en Schepenen. Indien dit niet meteen kan worden omgedraaid, dan kan de Burgerlijst nog steeds werken met de beschikbare tools binnen de gemeenteraad: initiatiefrecht van de raadsleden, amendement of afwijking van ontwerpbesluit (in te dienen voor de zitting), voorstel tot motie, voorstel tot resolutie, voorstel tot beslissing.

Omdat er regelmatig zo'n 100 agendapunten besproken worden en de dossiers op dit moment slechts kort voor de gemeenteraad beschikbaar zijn, moeten er keuzes gemaakt worden in welke d
Om die keuzes te maken worden de dossiers afgetoetst aan volgende criteria (viWTA, 2006):

- **Doelstelling van het initiatief:** welk doel heeft de initiatiefnemer voor ogen?
- **Onderwerp**
 - Kennis: hoeveel kennis over het onderwerp is al aanwezig in de samenleving?
 - Maturiteit: bestaat er reeds wetgeving rond het thema, of een opinie? Of is het een acuut probleem?
 - Complexiteit: is het een complex thema dat bijvoorbeeld veel (technische) informatie vereist?
 - Controverse: is het een controversieel thema of een gepolariseerd debat waardoor consensus moeilijk is?
- **Deelnemers aan het proces:** wie zijn de belanghebbenden, wie moet er later met de resultaten aan de slag en wie zijn de eventuele experts rond het thema?
- **Timing van het initiatief:** om een goede impact te hebben op beleidsvorming is een goede timing cruciaal
- **Budget:** afhankelijk van contextfactoren als de complexiteit van het initiatief, geografische spreiding of de gekozen methode kan de kostprijs erg verschillen

Permanente aandacht voor de kwaliteit van participatieve processen en de daaruit voortvloeiende resultaten blijft nodig. Enkele basisprincipes zullen de beëdigden en verkozenen helpen om doordachte keuzes te maken in de dossiers waarbinnen ze inspraak zullen organiseren. De basisprincipes creëren een kader voor 'zinnvolle participatie':

- Deelnemers moeten belang hebben bij het onderwerp. Ze mogen niet verplicht worden om deel te nemen.
- Het onderwerp moet duidelijk en open genoeg zijn. Alle expertise en documentatie moeten beschikbaar zijn om een weloverwogen mening te kunnen vormen.
- Er moeten rechtsgeldigheid en middelen beschikbaar zijn om de uitkomst uit te voeren binnen een redelijke tijdsperiode, waar relevant.
- De tijd en energie die in het participatieproces wordt gestopt, moet in verhouding staan tot de impact van de resultaten.

Relevante kritische overwegingen vóór een participatief proces wordt opgestart zijn bovendien:

- Is het überhaupt de bevoegdheid van de gemeenteraad?
- Wat is de historische/legale context?

De participatietoolbox

De participatietoolbox is een uitgebreide collectie van alle mogelijke participatiemethodes die geschikt zijn binnen het participatieve model van de Burgerlijst, waaronder processen zoals een (gelote) Burgerjury, Consensusconferentie, Focusgroep, Open Space conferentie, Praatcafé, Co-creatie, enzovoort. (viWTA 2006, Democratic Challenge 2018) Er komen ook steeds nieuwe methodes bij, onder meer dankzij nieuwe digitale mogelijkheden.

Elk proces heeft andere eigenschappen, qua tijdsbeslag, complexiteit, kostprijs alsook aantal en type deelnemers. Daardoor bestaat er een passende bevragsmethode voor elk van de mogelijke politieke vragen die aan een participatief proces onderworpen kunnen worden. Binnen de participatiestructuur staat het facilitatieniveau in voor de objectieve selectie van het meest geschikte proces binnen een bepaalde context.

Wanneer is een beslissing klaar om uit te voeren?

Een participatieproces moet eindigen in een gedragen, uitvoerbare beslissing. Een eenvoudige én consistente manier om te bepalen wanneer je een duidelijk en onomstotelijk positief eindstadium hebt gehaald is daarom belangrijk. Bij veel bestaande tools ontbreekt een methodiek om tot een finaal, gedragen voorstel te komen. Het toevoegen van een feedback-loop, die focust op de evaluatie van het gevolgde proces, kan dit verhelpen.

Die feedbackloop moet controleren op twee aspecten: de gedragenheid en de representativiteit van de beslissing, die later samenkomen in één model. Dit model wordt hier toegelicht en uitgewerkt.

Gedragenheid

Wat is de kans dat iemand later in verzet zal gaan tegen het resultaat? Dit kan allerlei gradaties aannemen, gaande van negatieve commentaar op sociale media tot het oprichten van een actiegroep tot een rechtszaak. Om dit zo veel mogelijk te voorkomen moeten in de feedbackloop volgende elementen zeker aan bod komen:

- In hoeverre komt de uitkomst volgens de deelnemer overeen met de visie van de groep?
- In hoeverre komt de uitkomst overeen met de persoonlijke visie van de deelnemer?
- Worden bepaalde uitkomsten volgens de deelnemer incorrect weergegeven? Wat werd met andere woorden verkeerd begrepen?
- Bestaat er een kans op actieve weerstand (protest) vanuit de deelnemer?

Met deze vragen kan doelbewust gepeild worden naar de gedragenheid van de beslissing. Waar mogelijk en wenselijk (bijvoorbeeld bij een gepolariseerd of inconsistent resultaat) kan de beslissing bijgestuurd worden, waarna een nieuwe versie ontstaat.

Een stemming op het einde van het proces, als toets voor gedragenheid zijn te vermijden. Toch draaien veel 'gedragenheidstesten' hier op uit. Soms (zelden) streeft men hierbij naar unanimiteit, hierbij heeft elke deelnemer dus de facto een veto. Meestal mondt dit echter uit in een stelsysteem, met alle problemen die daarin vervat zitten (overmacht van de "meerderheid", strategisch stemgedrag, etc).

Representativiteit

Representativiteit is een statistisch gegeven. De groep die deelneemt moet overeenkomen met de populatie, of voor sommige participatietrajecten, met de vooraf bepaalde groep belanghebbenden. Om de representativiteit te toetsen stel je een aantal kenmerken op voor de groep, vaak een aantal arbitrair gekozen socio-demografische aspecten, vervolgens toets je de respons/samengestelde groep af aan deze kenmerken. Er zijn echter altijd bijkomende aspecten te bedenken én het geeft ook geen hints over wanneer het “overeenkomstig genoeg” is.

Een eenvoudig ‘perceptiemodel’

Zowel voor de gedragenheidstoets als voor de representativiteitstoets zijn er valkuilen. Mogelijk is de vraagstelling an sich verkeerd. Volgende vragen zijn zinvoller:

- Wat is de perceptie van gedragenheid van gedragenheid bij de deelnemers in het proces.
- Wat is de kans volgens de deelnemers dat het proces niet representatief was?

Wanneer er nauwelijks kans is op weerstand bij de uitvoering van het besluit en wanneer deelnemers de perceptie hebben dat het besluit de groepsvisie correct weergeeft, kan het als uitvoerbaar beschouwd worden. Deelnemers hebben immers naar een gedeelde realiteit toegewerkt, een “common sense” zoals door Hannah Arendt gedefinieerd.

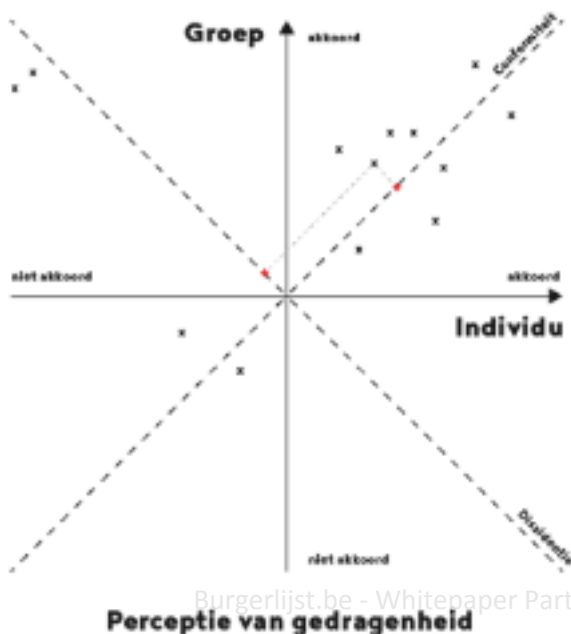
Het werkmodel voor evaluatie van participatieprocessen is eenvoudig. In elke cruciale fase, waarin voor elk te testen aspect twee vragen worden gesteld:

- In hoeverre het voorgelegde aspect acceptabel is voor de deelnemer.
- In hoeverre de deelnemer denkt dat het aspect acceptabel is voor de groep.

Concreet komt dit neer op vragen zoals:

- Ben je persoonlijk akkoord met de resultaten?
- Komen de resultaten overeen met de groepsvisie?
- Vind je het participatieproces representatief genoeg?
- Vindt de groep het participatieproces representatief genoeg?
- Ben je goed genoeg geïnformeerd?
- Is de groep goed genoeg geïnformeerd?

Dit kan telkens gepeild worden op een as van akkoord naar niet akkoord. Als je de inschattingen van de deelnemers samenbrengt op één grafiek, geeft dit het volgende beeld (per aspect):

De kruisjes geven individuele inschattingen aan. In één oogopslag is het hier zichtbaar of een participatieproces een “gedragen” resultaat heeft. Als alle resultaten in het kwadrant rechtsboven liggen, kan je oprecht spreken over een gedragen/niet-controversieel resultaat. Het kwadrant linksonder is evengoed een belangrijke observatie: hier zitten deelnemers die zelf niet akkoord zijn én die er van overtuigd zijn dat de groep ook niet akkoord is.

De andere twee kwadranten zijn echter van een heel andere orde: daar gaat het over deelnemers die er van overtuigd zijn dat hun persoonlijke mening matig tot sterk verschilt met de (gepercipieerd) mening van de groep.

In plaats van een kwantitatieve overweging (stemming of dergelijke) kan nu overgegaan worden tot een kwalitatieve overweging van de resultaten. Bij een bijzonder sterke concentratie in de twee “conformiteitskwadranten” is het eenvoudig om de resultaten ofwel integraal te aanvaarden, of te verwerpen. Er is een vorm van unanimitéit in de groep, zowel individueel als in perceptie van de groep.

Wanneer er één of meerdere deelnemers vrij geïsoleerd staan in een conformiteitskwadrant, dan kan men stellen dat hun perceptie van de groepsvisie niet correct is. In dit geval kan uitgevist worden waar deze (foutieve) perceptie vandaan komt en - hopelijk - geredieerd. Het probleem van de “stille meerderheid” kan hier eenduidig beslecht worden.

Deelnemers wiens resultaten in een “dissentie-kwadrant” terechtkomen zijn op hun eigen manier erg interessant. Hier kunnen we immers spreken van de hoogste kans dat:

- een deelnemer over informatie beschikt of denkt te beschikken waarvan ze denken dat de groep ze niet ontvangen heeft of niet goed begrijpt;
- een deelnemer in weerstand zal gaan.

In beide situaties kunnen we werkbare en menselijke omgangsvormen gezocht en gevonden worden om de situatie te verbeteren. Dit kan bijvoorbeeld door een bijkomende informatieronde, een compromisvoorstel (waarin bepaalde details worden aangepast), etc.

De whitepaper wordt regelmatig bijgewerkt en is een document in ontwikkeling.

Bibliografie

Buchanan, James M. "Hegel on the Calculus of Voting." *Public Choice*, vol. 17, 1974, pp. 99–101. JSTOR, JSTOR, www.jstor.org/stable/30023157.

Block, T., Dezeure, K., & Van Assche, J. (sd). *Politieke participatie en burgerbetrokkenheid*.

Democratic Challenge. (2018). *Democratie door de bril van inwoners*.

Gaventa, J. (2003). *Towards Participatory Local Governance: assessing the transformative possibilities*. Manchester.

Kramer, J. (2017). *Deep Democracy*. Schouten & Nelissen.

Renson, T. (2017). *Volkvertegenwoordiging in de participatieve democratie: u vraagt, wij paaien?* *Res Publica*, 1.

Renson, T. (2018). *Baart Antwerpse Burgerbegroting betere burgers?*

Statista. (2018). *Level of trust of the public in political parties in Belgium in 2017*.

viWTA. (2006). *Participatieve methodes: een gids voor gebruikers*.

Van Roy, W. (2017). *Dossier openbaarheid en transparantie*. *TerZake*, 1, pp. 16-25.